

Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü: Panel Veri Analizi¹

Seyfettin ARTAN

Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF,
İktisat Bölümü,
artan@ktu.edu.tr

Pınar HAYALOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi, İİBF,
İktisat Bölümü,
pinarhayaloglu@gumushane.edu.tr

Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü: Panel Veri Analizi

Özet

Neden bazı ülkeler diğer ülkelerden daha hızlı büyümektedir sorusu uzun yıllardır iktisatçıların tartıştığı temel konuların başında gelmektedir. Bu doğrultuda son yıllarda büyüme literatüründe öne çıkan görüş, ülkeler arası iktisadi büyüme farklılıklarının kurumsal yapı farklılıkları ile açıklanmasıdır. Bu çalışmada kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkisi 110 ülke için 2000-2009 yılları arasını kapsayan dönemde panel veri yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Kurumsal yapıyı temsil etmek üzere farklı göstergeler kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin ülkelerin gelir düzeylerine göre değişme gösterdiğini ve özellikle gelişmiş olan ülkelerde iktisadi büyümenin önemli belirleyicilerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yapı, Büyüme, Panel Veri Analizi

The Role of Institutional Structure Explaining the Growth Differences across Countries: Panel Data Analysis

Abstract

The question of why some countries grow faster than other countries is one of the main issues discussed by economists for many years. In recent years, institutional structure has been gaining increasing relevance in economic growth literature to explain growth differences across countries. In this study, the effects of institutional structure on economic growth analyzed for 110 countries using the panel data during the period 2000-2009 by using different indicators to represent the institutional structure. The results revealed that the effect of institutional structure on the economic growth differs by the development level. Moreover, institutional structure is one of the important determinants of economic growth especially in the developed countries.

Keywords: Institutional Structure, Growth, Panel Data Analysis

¹ Bu çalışma, Pınar HAYALOĞLU'nun "İktisadi Büyüme Sürecinde Kurumsal Yapının Rolü: Literatür ve Uygulama" başlıklı doktora tezinden üretilmiş olup, 1-3 Kasım 2012 tarihlerinde Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından İzmir'de düzenlenmiş olan 3. Uluslararası Ekonomi Konferansında sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

1. Giriş

Bütün ekonomilerin öncelikli amacı iktisadi büyümenin sağlanması ve sürekli kılınmasıdır. Bununla birlikte dünya üzerinde farklı büyüklüklerde ekonomiler söz konusudur. Tarihsel süreçte kimi ekonomiler çok hızlı büyürken, kimileri ise daha yavaş büyümüştür. Bu durum iktisadi büyümeyi iktisat biliminde üzerinde en çok durulan araştırma konusu haline getirmiştir. Bu doğrultuda tarihsel süreçte ülkeler arasındaki iktisadi büyüme farklılıklarını açıklamaya yönelik çeşitli büyüme teorileri ortaya atılmıştır. Geleneksel büyüme teorileri² iktisadi büyümenin belirleyicileri olarak daha çok fiziki sermaye, beşeri sermaye, teknolojik gelişme, nüfus artışı ve coğrafya gibi unsurları ele almışlardır. Bu teorilerden farklı bir görüşe sahip olan kurumsal iktisat yaklaşımı ise büyümeyi izah ederken geleneksel teorilerin üzerinde fazlaca durmadığı kurumsal farklılıklara vurgu yapmaktadır.

Kısaca, kurumsal iktisadi düşünce bağlamında ülkelerin farklı ekonomik performanslarının kurumsal yapılarındaki farklılıklarla açıklanabileceği öne sürülmüştür. Bu düşünceye göre; diğer büyüme teorilerinin, büyümenin belirleyicileri olarak öne sürmüş olduğu faktörler kurumlar ve kurumsal yapının sağlamış olduğu teşvikler sonucu belirlenen faktörlerdir. Yani söz konusu faktörler büyümenin nedeni değil sonucu olarak ele alınması gereken unsurlardır. Dolayısıyla bu yaklaşımda kurumlar ve kurumsal yapı büyüme analizlerinde odaklanması gereken temel noktayı oluşturmaktadır. Bu anlamda geleneksel büyüme teorileri, ekonomik aktörlerin davranışlarını şekillendiren kurumsal yapıyı dikkate almadıkları şeklinde eleştirilmektedirler.

Büyüme analizlerinde kurumsal değişkenlere odaklanan görüşü benimseyen araştırmacılar, çalışmalarında kurumsal yapıyı temsil etmek üzere farklı göstergeler kullanmışlardır. Ancak bu araştırmacıların çoğunlukla kurumsal yapıyı temsil etmek üzere tek bir kurumsal değişkene odaklandığı ve farklı kurumsal değişkenlerin etkisini aynı anda modellemedikleri dikkat çekmektedir. Ayrıca araştırmacıların genellikle iktisadi faktörlerin kurumsal yapı tarafından belirlendiği görüşünden yola çıkarak iktisadi değişkenleri modele dahil etmedikleri ve ülkeler arası gelir düzeyi farklılıklarını dikkate almadıkları görülmektedir.

Öncül literatürdeki bu boşluklara odaklanan çalışmada, farklı kurumsal yapıların ülkelerin iktisadi büyüme süreçlerinin açıklanmasındaki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkisi farklı gelir düzeylerindeki ülkeler için panel veri yöntemi ile araştırılmıştır. Söz konusu ilişkinin modellenmesinde hem kurumsal hem de iktisadi değişkenler kul-

² Çalışmada; Klasik büyüme teorileri, Harrod-Domar büyüme modeli, Neo-klasik büyüme modeli ve içsel büyüme teorileri 'geleneksel büyüme teorileri' olarak ifade edilmiştir.

lanılmış ve böylece iktisadi büyümenin açıklanmasında hangi faktörün daha etkili olduğu analiz edilmiştir.

Çalışmanın devam eden bölümleri şu şekilde organize edilmiştir. İkinci bölümde kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde ise söz konusu ilişkiyi ele alan literatür sunulmuştur. Dördüncü bölümde kullanılan model ve veri seti tanıtılmıştır. Beşinci bölümde ampirik analiz ve bulgulara yer verilmiş olup bu bölümü sonuç ve değerlendirme kısmı takip etmiştir.

2. Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi

Kurumlar en genel ifadeyle insanlar arasındaki etkileşimleri belirleyen kısıtlar ve teşvikler bütünü olarak tanımlanabilir. Kurumlar bu yönüyle bir yandan bireyler arası etkileşime yön verirken diğer yandan bir ekonomide tasarruf, yatırım, teknoloji, üretim ve tüketim gibi kararları etkileyerek ekonomik performans üzerinde etkili olmaktadır. Kurumcu düşünceye göre, bu kararlar kurumların sağladığı teşvikler sonucu belirlenmektedir. Bu anlamda etkin kurumlar, bir toplumda güvenli bir ortam yaratarak, kaynak israfını önleyerek, belirsizliği azaltıp işlem maliyetlerini düşürerek ve bu sayede girişimcileri üretken yatırımlara teşvik ederek uzun dönemli ekonomik büyüme üzerinde etkili olmaktadır. Kısaca kurumsal iktisada göre kurumlar, bireyleri ve toplumları çeşitli dürtü ve teşviklerle etkileyerek iktisadi faaliyetlerin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde, kurumcu düşünürlerin neden bazı ülkelerin zengin, diğerlerinin ise fakir olduğu sorusuna verdiği yanıt ülkeler arası kurumsal yapı farklılıkları olarak ortaya çıkmaktadır.

Kasper'a (2007: 11) göre; iktisadi büyümeyi, yatırım (tasarruf ve sermaye birikimi) için mevcut tüketimden vazgeçilmesine, doğal kaynakların daha iyi kullanılmasına, teknolojik gelişmeye, eğitim ve yetiştirme yoluyla yeni becerilerin öğrenilmesi gibi unsurlara bağlayan görüşlere karşı, kurumcu düşünce sayılan faktörlerin önemli olduğunu belirtmekle birlikte analizin şu soruyu beraberinde getirdiğini vurgulamaktadır: Niçin Avrupalılar 18., 19. ve 20. yüzyılın başlarında mesela Çinlilere göre daha fazla yatırım yapmışlar, doğal kaynaklarını daha iyi geliştirmişler, neden daha yenilikçi girişimleri vardı ve niçin daha fazla bilgi birikimine sahiptiler? Yazar bu soruların cevabını özetle kurumsal yapıdaki farklılıklar olarak ifade etmektedir.

Geleneksel büyüme teorileri dışında ülkelerin büyüme hızlarını; coğrafi şartları, kültürel yapısı ve şans gibi faktörlere bağlayan görüşler ortaya atılmışsa da aynı coğrafyayı paylaşan, benzer kaynak yapısına ve aynı kültüre sahip ülkelerin farklı büyüme hızlarına sahip olması kurumların büyüme teorilerindeki önemi arttırmıştır. Bu doğrultuda günümüz kurumsal iktisatçılarının öncülerinden olan Daron Acemoğlu, çalışmalarında büyümenin açıklanmasında kurumlarının rolünün göz ardı edilemeyeceğine dair önemli deliller öne sürmüştür.

Acemoğlu (2009), ÷lkelerin büyümesini denge seçimine bağlayan şans hipotezinin anlamlı bir hipotez olmadığıın altını çizmekte diğer yandan coğrafya ve k÷ltür hipotezlerini de Kuzey ve Güney Kore örneğini vererek eleştirmektedir. Kuzey ve Güney Kore, Kore'nin ikiye bölünmesinin ardından farklı büyüme deneyimleri yaşamış iki ÷lkedir. 1960'ların sonunda Kuzey Kore duraklarken, Güney Kore tarihindeki en hızlı refah patlamalarını deneyimleyerek Asya'nın mucize ekonomilerinden biri haline gelmiştir. 2000 yılı itibarıyla Güney Kore'deki gelir seviyesi 16.100 \$ iken Kuzey Kore'de sadece 1.000 \$ idi. İki ÷lkenin 1950'den sonra tamamıyla farklı büyüme deneyimlerini açıklamak için Acemoğlu'na göre sadece tek bir mantıklı açıklama vardır: farklı kurumsal yapıları, farklı ekonomik sonuçlara yol açmıştır. Bu bağlamda Kuzey ve Güney Kore sadece aynı coğrafyayı paylaşmıyor aynı zamanda aynı k÷ltüre sahip ÷lkelerdir. Dolayısıyla iki ÷lkenin birbirinden farklı büyüme deneyimleri ne coğrafi ne de k÷ltürel farklılıklara bağlanamaz.

Benzer şekilde Acemoğlu ve Robinson (2012); neden bazı ÷lkelerin zenginken diğerlerinin fakir olduğunun nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında k÷ltür, iklim ve coğrafya gibi faktörlerin ÷lkelerin ekonomik performansında belirleyici olmadığını vurgulamaktadırlar. Çünkü böyle bir durum söz konusu olduğunda Zimbabve, Kongo ve Sierra Leone gibi Afrika ÷lkelerinin yoksulluk ve karışıklığa saplanmış durumda iken bir diğer Afrika ÷lkesi olan Botswana'nın dünyanın en hızlı büyüyen ÷lkelerden biri haline gelmesinin açıklanamayacağıın altını çizmektedirler. Acemoğlu ve Robinson (2012), çalışmalarında ekonomik başarı veya başarısızlığın altında yatan asıl etkenin insanların oluşturdukları politik ve ekonomik kurumlar olduğunu öne sürmektedirler.

Acemoğlu ve diğerleri (2003) ise, büyüme regresyonlarında makroekonomik değişkenlerin (enflasyon, kamu harcamalarının düzeyi, reel döviz kurunun aşırı değerlenmesi) temel belirleyici olmadığı yönünde önemli kanıtlar elde etmişlerdir. Söz konusu çalışmada kurumlar regresyona dahil edildiğinde makroekonomik değişkenlerin büyüme üzerinde öngörülebilir önemli bir etkisinin olmadığını göstermişlerdir. Benzer şekilde Easterly (2005) de, kurumların etkileri hesaba katıldığında makroekonomik politikaların ekonomik gelişme üzerinde önemli bir etkisi olmadığını destekler kanıtlara ulaşmıştır. Dawson (2010) ise çalışmasında, ekonomilerdeki makroekonomik oynaklığın temel belirleyicisinin kurumsal yapı olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu çalışmalardan çıkan ortak sonuç, büyümeyi etkileyen esas faktörün kurumlar olduğu yönündedir.

Rodrik (2009: 158), kurumların reformcuların gündemine kesin bir biçimde yerleşmesini üç farklı gelişmenin bir araya gelmesine bağlamıştır. Bu gelişmelerden birincisi, Rusya'da destekleyici yasal, düzenleyici ve siyasi aygıtların yokluğunda fiyat reformu ve özelleştirmelerin ciddi bir başarısızlığa uğraması olarak ifade edilmektedir. İkincisi, Latin Amerika'daki piyasa yönelimli reformların yavaş ilerlemesinin yarattığı hoşnutsuzluk ve bu reformların sosyal sigorta ve güvenlik ağla-

rına pek dikkat etmediğinin giderek daha iyi anlaşılması olmuştur. Üçüncüsü ise finansal serbestleşmenin finansal düzenlemelerin önüne geçmesine izin verilmesinin felakete davetiye çıkarmak olduğunu gösteren Asya finans krizi olarak görülmektedir.

Rodrik'e (2009) göre, yaşanan bu gelişmeler sonucu iktisadi büyümenin belirleyicilerini araştıran iktisatçılar arasında ülkeler arası büyüme farklılıklarına yol açan anahtar faktörün kurumsal kalite olduğuna dair yaygın bir fikir birliği oluşmuştur. Örneklere bakıldığında zengin ülkelerin yatırımcıların mülkiyet hakları konusunda kendilerini güvende hissettiği, hukukun egemenliğinin hüküm sürdüğü, özel teşviklerin toplumsal hedeflerle uyumlaştırıldığı, para ve maliye politikalarının sağlam makroekonomik kurumlara yerleştirildiği, yapısal risklerin sosyal sigorta aracılığıyla uygun biçimde karşılandığı ve yurttaşların sivil özgürlüklerle siyasi temsil hakkına sahip oldukları ülkeler olduğu görülmektedir. Bu düzenlemelerin bulunmadığı ya da yetersiz olduğu yerler ise yoksul ülkelerdir (Rodrik, 2009: 189).

3. Literatür

Kurumların ekonomik performans üzerindeki etkisini ölçen çalışmaların tarihi çok eskilere dayanmamakla birlikte bu konuda oldukça zengin bir literatür mevcuttur. Ampirik literatür açısından kurumsal göstergeler geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bununla birlikte iktisatçılar her birinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi farklı kanallardan olsa da kurumsal yapıyı ölçmek için genellikle kurumsal kalite, siyasi istikrarsızlık, siyasi rejimlerin özellikleri, sosyal sermaye ve sosyal özellikler gibi göstergeleri kullanmaktadırlar (Aron, 2000:100).³

Acemoğlu ve diğerleri (2003) ve Siddiqui ve Ahmed (2010), çalışmalarında kurumsal kalite ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Leblang (1996), bazı ülkelerin neden diğerlerinden daha hızlı büyüdüğünü araştırdığı çalışmasında, kurumsal kalitenin bir unsuru olarak mülkiyet haklarının önemi ne vurgu yapmıştır. Yazara göre, elde edilen bulgular iki sonucu desteklemektedir: 1) Mülkiyet haklarının korunduğu ülke ekonomileri korunmadığı ülkelere göre daha hızlı büyüme göstermektedir. 2) Politik rejimin yapısı mülkiyet haklarına bağlılığı kanalıyla dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkilemektedir.

Mauro (1995), Akçay (2002) ve Tanzi ve Davodi (1997) çalışmalarında, kurumsal kalitenin bir diğer göstergesi olan yolsuzluk ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Söz konusu çalışmalardan elde edilen bulgular, yolsuzluğun özellikle yatırımlar üzerinde etkili olarak büyümeyi negatif yönde etkilediği yönündedir. Benzer şekilde Barro (1991), Asteriou ve Price (2000), Svensson (1998), Darby ve diğerleri (2000) ve Devereux ve Wen (1998) çalışmalarında kurumsal yapı

³ Kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini gösteren çalışmalar, kullandıkları kurumsal ölçüm ve sonuçları itibariyle Ek 1'de özetlenmiştir.

göstergesi olarak siyasi istikrarsızlığı kullanmışlar ve siyasi istikrarsızlığın düşük yatırım oranına yol açmak suretiyle büyümeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Kurumsal yapıyı siyasi rejimlerin özellikleri ile ölçen çalışmalarda siyasi rejimlerin özellikleri genellikle politik, sivil ve ekonomik özgürlükler endeksleri çerçevesinde ölçülmektedir. Abrams ve Lewis (1993)'in çalışmalarında özgürlüklerin büyümeyi arttıran önemli faktörler olduğu öne sürülmüştür. Leschke (2000), ekonomik ve politik özgürlüklerin ulusların refahını önemli ölçüde etkilediklerini ortaya koymuştur. Dawson (2003), ekonomik ve politik özgürlüklerin iktisadi büyümedeki artışın en önemli nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Ulubaşoğlu ve Doucouliagos (2004), politik ve ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki toplam etkisinin (doğrudan ve dolaylı) pozitif olduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Scully (2002)'nin çalışmasının önemli bulgularından biri ekonomik özgürlük düzeyinin iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilediği yönündedir. De Haan ve Siermann (1998) ise ekonomik özgürlük ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin ekonomik özgürlüğü tanımlamak için kullanılan göstergeye bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna göre, ekonomik özgürlüğün bazı göstergeleri için ekonomik özgürlük ve büyüme arasında doğrudan sağlam bir ilişki mevcutken diğer bazı göstergeler için böyle bir ilişkinin varlığından söz edilemeyeceği ortaya konulmuştur. Bunun yanında Sturm ve De Haan (2001) ve Vanssay ve Spindler (1994) çalışmalarında ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasında güçlü bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuşlardır.

De Haan ve Siermann (1995), demokratik rejimin iktisadi büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilerini araştırdıkları çalışmalarında demokrasi ile iktisadi büyüme arasında güçlü bir ilişkinin olmadığı sonucuna varmışlardır. Tavares ve Wacziarg (2001)'in demokrasi ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarının bulgularına göre ise, demokrasi beşeri sermaye birikimini arttırarak ve gelir eşitsizliğini azaltarak büyümeyi pozitif yönde etkilemekte, diğer yandan fiziksel sermaye yatırımlarını engelleyerek ve kamu tüketim harcamalarının gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH)'ya oranını yükselterek büyümeyi engellemektedir. Bu iki etki göz önünde bulundurulduğunda, demokrasinin iktisadi büyüme üzerindeki genel etkisinin negatif ve zayıf olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Barro (1994), demokrasinin büyüme üzerindeki olumlu etkisinin; hukukun üstünlüğü, serbest pazar, kamu harcamalarının küçüklüğü ve yüksek beşeri sermayeye bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, söz konusu değişkenler ve kişi başı reel GSYH sabit tutulduğunda, demokrasinin büyüme üzerindeki genel etkisi negatiftir.⁴

⁴ Demokrasi ve iktisadi büyüme ilişkisi üzerine teorik yaklaşımlar için Doğan (2005)'a bakılabilir.

Knack ve Keefer (1997), Whiteley (2000), Boulila ve diğerleri (2008) çalışmalarında kurumsal yapıyı temsil etmek üzere sosyal sermayenin bir ölçüsü olan güven düzeyini kullanmışlardır. Söz konusu çalışmalardan elde edilen bulgular, sosyal sermayenin ekonomik performans üzerinde pozitif bir etkisi olduğu yönündedir. Diğer yandan Beugelsdijk ve Schaik (2003), sosyal sermaye ve bölgesel iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi test ettikleri çalışmalarında, güven düzeyi ve büyümenin bölgesel düzeyde birbirleriyle ilişkili olmadığı yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Bunun yanında, yine sosyal sermaye ölçüsü olarak alınan dernek faaliyetleri ve belirli aktif gönüllü çalışmalar ile bölgesel iktisadi büyüme arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Kurumsal yapı göstergesi olarak kullanılan bir diğer gösterge olan sosyal özelliklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda sosyal özelliği ölçmek amacıyla genellikle etnik, kültürel, tarihsel ve dini faktörlere odaklanılmıştır. La Porta ve diğerleri (1998); etnik çeşitlilik, hukuk sistemi, dini inanç gibi faktörlerin hükümetin etkinliğini ve dolayısıyla ekonomik kalkınma düzeyini önemli ölçüde etkilediği yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Easterly ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmanın bulgusuna göre, sosyal bölünmelerden zayıf kurumlara ve zayıf kurumlardan da yavaş ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. McCleary ve Barro (2003), din ve ekonomi arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında cennet ve cehennem gibi dini inançların ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği, kiliseye gitme oranının ise iktisadi büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Hall ve Jones (1999), sosyal yapıdaki farklılıkların ülkeler arası eğitim düzeyi, sermaye birikimi ve verimlilik düzeyinde büyük farklılıkların oluşmasına yol açtığını ve bunun da ülkeler arasında gelir farklılıklarına neden olduğunu ortaya koymuştur.

4. Kullanılan Model ve Veri Seti

Kurumsal yapı ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki 2000-2009 yılları arasında kapsayan dönemde panel veri yöntemi ile 110 ülke için test edilmiştir.⁵ Analiz kapsamındaki ülkeler ve ele alınan dönem, verilerin bulunabilirliği ölçüsünde belirlenmiştir. Bu doğrultuda, kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisini analiz etmek üzere iki çeşit model oluşturulmuştur. Öncelikle kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi, yalnızca kurumsal değişkenler kullanılarak araştırılmıştır. Daha sonra söz konusu ilişkiyi analiz etmek üzere oluşturulan modele kurumsal değişkenler yanında açıklayıcı değişken olarak iktisadi değişkenler ilave edilmiştir. Bunun nedeni, kurumsal ve iktisadi değişkenlerin büyüme üzerindeki etkilerini ayrı ayrı ortaya koymaktır.

⁵ Modelde yer alan ülkeler Ek 2'de sunulmuştur.

Model 1 için;

FEM Modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 efw_{it} + \beta_2 pf_{it} + u_{it} \quad (1.1)$$

$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$

REM Modeli;

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 efw_{it} + \beta_2 pf_{it} + u_{it} + \varepsilon_i \quad (1.2)$$

$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$

Model 2 için;

FEM Modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 efw_{it} + \beta_2 pf_{it} + \beta_3 inf_{it} + \beta_4 gfce_{it} + \beta_5 pg_{it} + u_{it} \quad (1.3)$$

$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$

REM Modeli;

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 efw_{it} + \beta_2 pf_{it} + \beta_3 inf_{it} + \beta_4 gfce_{it} + \beta_5 pg_{it} + u_{it} + \varepsilon_i \quad (1.4)$$

$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$

Modelde iktisadi büyümenin ölçüsü olarak alınan ve Y ile gösterilen reel GSYH büyümesi bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Ayrıca model 1 için bir ve model 2 için iki tür bağımsız değişken kullanılmıştır. Model 1’de bağımsız değişken olarak sadece kurumsal yapıyı temsil eden kurumsal değişkenler kullanılmış, model 2’de ise kurumsal değişkenler yanında büyümenin diğer belirleyicileri olarak kabul edilen kontrol değişkenleri ilave edilmiştir. Kurumsal yapıyı temsil etmek üzere ekonomik özgürlükler endeksi ve politik özgürlükler endeksi kullanılmıştır. Enflasyon oranı, kamu tüketim harcamaları (GSYH yüzdesi olarak) ve nüfus büyüme hızı ise model 2’ye ilave edilen kontrol değişkenleridir. Analizde kullanılan değişkenler ve elde edildikleri kaynaklar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Ampirik analizde bağımlı değişken olarak kullanılan reel GSYH yıllık büyüme oranı Dünya Bankası’nın World Development Indicators (WDI) veri tabanından elde edilmiştir. İlgili değişkenin 2000 yılı baz alınarak oluşturulan reel değeri kullanılmıştır.

Tablo 1: Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişkenin Adı	Değişkenin Tanımlanması	Elde Edildiği kaynak
Y	GSYH büyüme hızı (yıllık % değişme)	Dünya Bankası, WDI
Efw	Ekonomik Özgürlükler	Fraser Institute
Pf	Politik Özgürlükler	Freedom House
İnf	Enflasyon Oranı	Dünya Bankası, WDI
Gfce	GSYH Deflatör (yıllık % değişme) Kamu Tüketim Harcamaları (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası, WDI
Pg	Nüfus Büyüme Hızı (yıllık % değişme)	Dünya Bankası, WDI

Kurumsal yapının ölçüsü olarak ele alınan EFW endeksi Fraser Institute'ün veri tabanından elde edilmiştir. Ülkelerin ekonomik özgürlük düzeylerini ölçmeyi amaçlayan EFW endeksi: 1) Kamu kesiminin büyüklüğü: kamu harcamaları, vergiler ve kamu girişimleri, 2) Hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması, 3) Güçlü paraya erişim, 4) Uluslararası ticaret özgürlüğü, 5) Kredi, işgücü piyasası ve işletmelere yönelik regülasyonlar olmak üzere beş temel alan esas alınarak oluşturulmaktadır (Gwartney ve diğerleri, 2010: 4-5). EFW endeksi, 0 ile 10 arasında değerler almaktadır. Bu endekste 0 en düşük ekonomik özgürlüğü, 10 ise en yüksek ekonomik özgürlüğü göstermektedir. Literatürdeki yaygın görüş ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansa olumlu katkıda bulunduğu yönündedir.

Kurumsal yapının bir diğer göstergesi olarak ele alınan politik özgürlükler endeksi Freedom House'un politik haklar ve sivil özgürlükler endekslerinin ortalaması alınarak elde edilmiştir.⁶ Politik hakların değerlendirilmesi, vatandaşların siyasi süreçte eşit katılımının sağlanması, politik alanda anlamlı bir rekabetin varlığı ve seçimlerin özgür ve adil bir biçimde yapılması temeline dayanmaktadır. Sivil özgürlükler ise hukuksuz aramalara karşı korunma, adil yargılanma hakkı ve ifade ve inanç özgürlüğü gibi kategorileri içermektedir (Hanke ve Walters, 1997: 119).

Çalışmada, her iki endeksten elde edilen politik özgürlükler endeksi 0 ile 1 arasında değerler alacak şekilde standardize edilmiştir.⁷ Bunu yapmaktaki amaç, bu en-

⁶ Politik hak ve sivil özgürlükler endekslerinin ortalaması alınarak elde edilen politik özgürlükler endeksi literatürde demokrasi endeksi veya Freedom House endeksi olarak da adlandırılmaktadır.

⁷ Politik özgürlükler endeksini standardize etmede kullanılan formül şu şekildedir: $V^* = (V_{max} - V_{it}) / (V_{max} - V_{min})$. Bu formülde; V_{max} endekste en yüksek değeri, V_{min} en düşük değeri, V_{it} endeksin

deksin EFW endeksi ile farklı yorumlanmasının getireceği sorunları çözmektir. Freedom House'un politik haklar ve sivil özgürlükler endeksleri, dolayısıyla bu endekslerden elde edilen politik özgürlük endeksi 1 ile 7 arasında değerler almakta, ancak 1 en yüksek düzeyi 7 ise en düşük düzeyi belirtmektedir. Çalışmadaki bir diğer kurumsal değişken olan EFW endeksi ise 0 ile 10 arasında değerler almakta ve yüksek değerler en iyi durumu, düşük değerler ise en kötü durumu ifade etmektedir. İki değişken arasındaki yorumlanma sorununu çözmek için bu çalışmada politik özgürlükler endeksi 0 ile 1 arasında değer alacak şekilde ve 0 en kötü durumu, 1 en iyi durumu gösterecek şekilde yeniden organize edilmiştir.

Modelde kontrol değişkenleri olarak kullanılan enflasyon oranı, kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ve nüfus büyüme hızı ise Dünya Bankası'nın WDI veri tabanından elde edilmiştir. Enflasyon oranı, GSYH deflatörü cinsinden hesaplanan yıllık enflasyon oranını yansıtmaktadır. Enflasyon konusunda kabul gören genel görüş, enflasyonun orta ve uzun vadede iktisadi büyümeyi olumsuz yönde etkilediğidir. Kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı, GSYH içindeki kamu sektörü tüketim harcamalarının yıllar itibariyle yüzde olarak payını ifade etmektedir. Kamu tüketim harcamalarının iktisadi büyüme üzerindeki etkisi harcamanın niteliğine bağlı olarak pozitif ya da negatif olabilmektedir. Nüfus büyüme hızı ise toplam nüfustaki yıllık yüzdelik artışı ifade etmektedir. Nüfusun hem arz hem de talep yönü bulunduğundan nüfusun iktisadi büyüme üzerindeki etkisi ülkeden ülkeye değişebilmektedir.

5. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Bulgular

Ele alınan 110 ülke Dünya Bankası'nın kişi başına GSMH değerlerine göre yapmış olduğu sınıflandırma göz önünde bulundurularak; yüksek gelir grubu, orta gelir grubu (düşük orta gelir grubu ve yüksek orta gelir grubu) ve düşük gelir grubu olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır.⁸ Çalışmada kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkisi öncelikle gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler için daha sonra tüm ülkeler için araştırılmıştır. Panel veri analizi kapsamında, ele alınan ülkeler için öncelikle sabit ve rassal etkiler modelleri tahmin edilmiştir. Daha sonra, Hausman testi çerçevesinde, sabit ve rassal etkiler modellerinden, daha güvenilir sonuçlar veren model seçilmiştir. Ayrıca yapılan tahminler

t dönemine ait değerini ve V* ise dönüştürme sonrası elde edilen endeks değerini temsil etmektedir (Gwartney ve diğerleri, 2009: 191).

⁸ Dünya Bankası, 2012 yılı itibariyle kişi başına düşen geliri 1.005\$ ve daha aşağısı olan ülkeleri düşük gelirli ülkeler, kişi başına düşen geliri 1.006\$ ve 3.975\$ arası olanları düşük orta gelirli ülkeler, kişi başına düşen geliri 3.976\$ ve 12.275\$ arası olanları yüksek orta gelirli ülkeler ve kişi başına düşen geliri 12.276\$ ve daha yukarısı olan ülkeleri yüksek gelirli ülkeler olmak üzere dört grupta toplamaktadır (Dünya Bankası, 2012). Çalışmada yüksek gelirli ülkeler yerine gelişmiş ülkeler, düşük ve yüksek orta gelirli ülkeler yerine gelişmekte olan ülkeler, düşük gelirli ülkeler yerine ise az gelişmiş ülkeler ifadesi kullanılmıştır.

sonrasında tüm modellerde otokorelasyon sorunu ile karşılaşmış ve bu nedenle daha güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla otokorelasyon sorunu AR(1) süreci ile giderildikten sonra elde edilen tahmin sonuçları rapor edilmiştir. İlgili modeller aşağıda sunulmuştur.

5.1. Gelişmiş Ülkeler için Analiz Sonuçları

Çalışmada kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi öncelikle 33 gelişmiş ülke için analiz edilmiştir. Kurumsal yapının gelişmiş ülkelerin iktisadi büyümesi üzerindeki etkilerinin araştırıldığı model 1 ve 2'ye ait tahmin sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Gelişmiş Ülkelere Ait Model Sonuçları

Y (Bağımlı Değişken)	1. Model (FEM)		2. Model (FEM)	
	Katsayısı	t-istatistiği	Katsayısı	t-istatistiği
Efw	5.736*** (1.124)	5.10	3.966*** (0.989)	4.01
Pf	6.840*** (1.782)	3.84	3.269** (1.555)	2.10
İnf			0.007 (0.038)	0.20
Gfce			-1.433*** (0.171)	-8.36
Pg			-0.706*** (0.231)	-3.06
Sabit	-47.37*** (3.981)	-11.90	-2.054 (4.209)	-0.49
Diagnostik		F Testi: 23.47		F Testi: 32.84
İstatistikler	Gözlem sayısı: 294	F Anlamlılık: 0.0000	Gözlem sayısı: 292	F Anlamlılık: 0.0000
	Ülke Sayısı: 33	Hausman Test: 55.37	Ülke Sayısı: 33	Hausman Test: 121.12
	R ² : 0.15	Hausman Anlamlılık: 0.0000	R ² : 0.39	Hausman Anlamlılık: 0.0000

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Model 1'e ait regresyon sonuçlarına göre, hem ekonomik özgürlükler hem de politik özgürlükler endeksi pozitif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç gelişmiş ülkelerde ekonomik ve politik özgürlükler düzeyindeki bir yükselmenin iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.

Model 2'ye ait sonuçlara bakıldığında, ekonomik özgürlükler endeksinin pozitif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlükler düzeyi ile büyüme arasında literatürle uyumlu bir şekilde pozitif bir ilişki söz konusudur. Yani kurumsal yapıyı temsil eden ekonomik özgürlükler düzeyi yükseldiğinde büyüme oranı yükselmektedir. Bu sonuç; De Haan ve Siermann (1998), Leschke (2000), Scully (2002), Dawson (2003) ve Abrams ve Lewis (1993)'in bulgularını destekler niteliktedir.

Kurumsal yapının bir diğer göstergesi olarak alınan politik özgürlükler endeksi ise pozitif ve istatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen bu sonuç, gelişmiş ülkelerde politik özgürlükler düzeyi ile iktisadi büyüme arasında literatürle uyumlu şekilde pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bu bulgusu; Leschke (2000) ve Ulubaşoğlu ve Doucouliagos (2004)'un bulgularıyla örtüşen bir sonuçtur.

Model 2'ye kontrol değişkeni olarak ilave edilen enflasyon oranı değişkeni pozitif fakat istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Bu sonuca göre gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı ile iktisadi büyüme arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Kamu tüketim harcamalarının GSYH'daki payı ise negatif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bunun anlamı gelişmiş ülkelerde kamu harcamaları ile iktisadi büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğudur. Bir diğer kontrol değişkeni olan nüfus büyüme hızı da yine negatif ve istatistiksel olarak % 1 düzeyinde anlamlıdır. Yani gelişmiş ülkelerde nüfus düzeyi arttıkça büyüme hızı azalmaktadır. Diğer yandan modelin sabit terimi negatif ve istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur.

5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler için Analiz Sonuçları

Kurumsal yapı ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki ikinci olarak 54 gelişmekte olan ülke için analiz edilmiştir. Söz konusu ilişkiyi analiz etmek için oluşturulan modellere ait panel veri tahmin sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Model Sonuçları

1. Model (REM)			2. Model (FEM)	
Y (Bağımlı Değişken)	Katsayısı	z-istatistiği	Katsayısı	t-istatistiği
Efw	0.310 (0.475)	0.65	-0.135 (0.979)	-0.14
Pf	-2.505** (1.162)	-2.15	3.149 (2.415)	1.30
İnf			0.035 (0.028)	1.25
Gfce			-0.725*** (0.153)	-4.72
Pg			-2.820** (0.833)	-2.18
Sabit	3.779 (2.926)	1.29	16.602*** (4.468)	3.88
Diagnostik		F Testi: 4.67		F Testi: 8.55
İstatistikler	Gözlem sayısı: 448 Ülke Sayısı: 54 R ² : 0.003	F Anlamlılık: 0.1974 Hausman Test: 5.14 Hausman Anlamlılık: 0.0766	Gözlem sayısı: 444 Ülke Sayısı: 54 R ² : 0.09	F Anlamlılık: 0.0000 Hausman Test: 29.47 Hausman Anlamlılık: 0.0000

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 3'den takip edileceği üzere, gelişmekte olan ülkeler için tahmin edilen model 1'e ait analiz sonuçları, ekonomik özgürlükler endeksinin pozitif fakat istatistiki olarak anlamsız olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik özgürlükler düzeyi ile iktisadi büyüme arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Diğer yandan politik özgürlükler endeksi ise negatif ve istatistiki açıdan % 5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre, gelişmekte olan ülkelerde politik özgürlükler düzeyindeki bir yükselme iktisadi büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bu sonuç, Barro (1994) ve Tavares ve Wacziarg (2001)'in bulgularıyla örtüşmektedir.

Öte yandan gelişmekte olan ülkeler için tahmin edilen model 2'ye göre; ekonomik özgürlükler endeksi negatif, politik özgürlükler endeksi ise pozitif fakat her iki değişken de istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve politik özgürlükler düzeyi ile iktisadi büyüme arasında

bir ilişki olmadığını göstermektedir. Benzer bir bulgu Vanssay ve Spindler (1994), De Haan ve Siermann (1995) ve Sturm ve De Haan (2001)'in çalışmalarında da söz konusudur.

Kontrol değişkeni olan enflasyon oranı değişkeninin ise modelde pozitif fakat istatistiksel açıdan anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan kamu tüketim harcamalarının GSYH'daki payına bakıldığında, negatif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre gelişmekte olan ülkelerde kamu tüketim harcamaları ile iktisadi büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Bir diğer kontrol değişkeni olan nüfus büyüme hızı da yine negatif ve istatistiki olarak % 5 düzeyinde anlamlıdır. Yani gelişmekte olan ülkelerde nüfus düzeyi arttıkça büyüme hızı azalmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan modelin sabit teriminin ise pozitif ve istatistiksel olarak % 1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

5.3. Az Gelişmiş Ülkeler için Analiz Sonuçları

Çalışmada kullanılan dönem için verisi temin edilebilen 23 az gelişmiş ülkeye ait panel veri tahmin sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: Az Gelişmiş Ülkelere Ait Model Sonuçları

Y (Bağımlı Değişken)	1. Model (REM)		2. Model (REM)	
	Katsayısı	z-istatistiği	Katsayısı	z-istatistiği
Efw	1.756** (0.728)	2.41	1.174* (0.680)	1.73
Pf	4.892** (2.487)	1.97	1.889 (2.410)	0.78
İnf			-0.017** (0.008)	-2.17
Gfce			-0.073 (0.092)	-0.80
Pg			2.194*** (0.513)	4.27
Sabit	-7.856** (4.001)	-1.96	-7.461** (3.804)	-1.96
Diagnostik		F Testi: 13.75		F Testi: 39.96
İstatistikler	Gözlem sayısı: 217	F Anlamlılık: 0.0033	Gözlem sayısı: 192	F Anlamlılık: 0.0000
	Ülke Sayısı: 23	Hausman Test: 1.21	Ülke Sayısı: 23	Hausman Test: 5.74
	R ² : 0.05	Hausman Anlamlılık: 0.5451	R ² : 0.12	Hausman Anlamlılık: 0.3327

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 4’de yer alan model 1’e ait sonuçlara göre, bu ülkeler için ekonomik ve politik özgürlükler endeksi ile iktisadi büyüme arasında pozitif ve istatistiki olarak % 5 düzeyinde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bu sonuç, az gelişmiş ülkelerde ekonomik ve politik özgürlükler düzeyindeki bir artışın iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Modelin sabit terimi ise negatif ve istatistiki olarak % 5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Az gelişmiş ülkelerde kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisini analiz etmek üzere oluşturulan model 2’de elde edilen bulgulara göre, ekonomik özgürlükler endeksi pozitif ve istatistiksel olarak % 10 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre, az gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlükler düzeyi iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Diğer yandan az gelişmiş ülkelerde politik özgürlükler düzeyi ile iktisadi büyüme arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Bu bulgu De Haan ve Siermann (1995)’in çalışmasında elde ettiği politik rejim ile iktisadi büyüme arasında doğrudan bir ilişki olmadığı yönündeki bulguyla örtüşmektedir.

Model 2’nin kontrol değişkenlerinden enflasyon oranı, negatif ve istatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Öte yandan, kamu tüketim harcamalarının GSYH’daki payı ile reel GSYH arasında negatif fakat istatistiksel açıdan anlamsız bir ilişki söz konusudur. Modelde nüfus büyüme hızı değişkeninin ise pozitif ve istatistiksel olarak % 1 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Modelin sabit teriminin ise negatif ve istatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

5.4. Tüm Ülkeler için Analiz Sonuçları

Kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi son olarak tüm ülkelerin yer aldığı genel model için tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur. Tüm ülkeler için tahmin edilen model 1’e ait genel analiz sonuçlarına göre, ekonomik özgürlükler endeksinin pozitif ve istatistiki olarak % 5 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Politik özgürlükler endeksi ise pozitif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar analiz kapsamındaki ülkelerde ekonomik ve politik özgürlükler düzeyi ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer yandan modelin sabit terimi negatif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5: Tüm Ülkelere Ait Model Sonuçları

Y (Bağımlı Değişken)	1. Model (FEM)		2. Model (FEM)	
	Katsayısı	t-istatistiği	Katsayısı	t-istatistiği
Efw	1.423** (0.698)	2.04	1.122* (0.701)	3.27
Pf	5.512*** (1.528)	3.61	5.126*** (1.568)	3.27
İnf			0.003 (0.013)	0.25
Gfce			-0.539*** (0.088)	-6.08
Pg			-0.092 (0.291)	-0.32
Sabit	-9.770*** (2.861)	-3.41	0.426 (3.238)	0.13
Diagnostik İstatistikler		F Testi: 9.44		F Testi: 12.32
	Gözlem sayısı: 936	F Anlamlılık: 0.0001	Gözlem sayısı: 905	F Anlamlılık: 0.0000
	Ülke Sayısı: 110	Hausman Test: 32.89	Ülke Sayısı: 110	Hausman Test: 50.54
	R ² : 0.02	Hausman Anlamlılık: 0.0000	R ² : 0.07	Hausman Anlamlılık: 0.0000

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Kontrol değişkenlerinin ilave edildiği model 2'ye ait bulgular; ekonomik özgürlükler endeksinin pozitif ve istatistiksel açıdan % 10 düzeyinde, politik özgürlükler endeksinin ise pozitif ve istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgular, ele alınan ülkelerde ekonomik ve politik özgürlükler düzeyindeki bir artışın ise iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.

Kamu tüketim harcamalarının GSYH'daki payı negatif ve istatistiki olarak % 1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu sonuca göre ele alınan ülkelerde kamu harcamaları

ile iktisadi büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Diğer yandan enflasyon oranı pozitif fakat istatistiksel açıdan anlamsız iken nüfus büyüme hızı ise negatif fakat istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu ülkelerde enflasyon oranı ve nüfus büyüme hızı ile iktisadi büyüme arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Son olarak modelin sabit terimi pozitif fakat istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur.

Kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini gösteren analiz sonuçları toplu olarak Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Kurumsal Yapının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisinin Toplu Değerlendirilmesi

Ülke Grubu	Kurumsal Değişken	1. Model Sonuç		2. Model Sonuç	
		İşaret	İstatistiksel Anlamlılık	İşaret	İstatistiksel Anlamlılık
Gelişmiş Ülkeler	Ekonomik Özgürlükler	pozitif	% 1 anlamlı	pozitif	% 1 anlamlı
	Politik Özgürlükler	pozitif	% 1 anlamlı	pozitif	% 5 anlamlı
Gelişmekte Olan Ülkeler	Ekonomik Özgürlükler	pozitif	Anlamsız	pozitif	Anlamsız
	Politik Özgürlükler	negatif	% 5 anlamlı	pozitif	Anlamsız
Az Gelişmiş Ülkeler	Ekonomik Özgürlükler	pozitif	% 5 anlamlı	pozitif	% 10 anlamlı
	Politik Özgürlükler	pozitif	% 5 anlamlı	pozitif	Anlamsız
Tüm Ülkeler	Ekonomik Özgürlükler	pozitif	% 5 anlamlı	pozitif	% 10 anlamlı
	Politik Özgürlükler	pozitif	% 1 anlamlı	pozitif	% 1 anlamlı

5. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada kurumsal yapının farklı gelir düzeylerindeki ülkelerin iktisadi büyümeleri üzerindeki etkisi panel veri analiz yöntemi ile araştırılmıştır. Analizin kapsadığı dönem ve ülke sayısı verilerin bulunabilirliği ölçüsünde 110 ülke için 2000-2009 yılları arası olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamındaki ülkeler gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler olmak üzere üç ana gruba ayrılmış ve kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi öncelikle her bir ülke grubu için ayrı ayrı sınımlanmış daha sonra tüm ülkelerin yer aldığı genel model için araştırılmıştır. Bu doğrultuda kurumsal yapının farklı gelir düzeyindeki ülkelerin iktisadi büyüme süreçlerini açıklamadaki rolünün saptanması amacıyla iki çeşit model oluşturulmuştur. İlk modelde kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi yalnızca kurumsal faktörlerle analiz edilmiş, ikinci modelde ise kurumsal değişkenler yanında modele

iktisadi değişkenler de ilave edilmiştir. Ayrıca çalışmada kurumsal yapıyı temsil etmek üzere ekonomik ve politik özgürlükler endeksleri kullanılmıştır.

Çalışmada gerek ülke grupları gerekse tüm ülkeler için yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, genel olarak kurumsal yapının ülkelerin iktisadi büyümelerini etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte kurumsal yapının iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin ülkelerin gelir düzeylerine göre değişme gösterdiğini söylemek mümkündür. Buna göre elde edilen bulgular, kurumsal yapının özellikle gelişmiş ülkelerde iktisadi büyümenin önemli belirleyicilerinden biri olduğu yönündedir.

Diğer yandan, ele alınan modellerde kurumsal yapıyı oluşturan değişkenlerin her ülke veya ülke grubunu aynı yönde ve aynı düzeyde etkilemediği görülmüştür. Örneğin oluşturulan her iki model için ekonomik özgürlükler düzeyi gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler ve tüm ülkelerin yer aldığı örnekleme ekonomik performansını olumlu yönde etkilerken, gelişmekte olan ülkelerde önemli bir etkisi tespit edilememiştir. Buna karşılık politik özgürlükler düzeyi sadece kurumsal değişkenlerin yer aldığı ilk model sonuçlarına göre; gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler ve tüm ülkelerin yer aldığı örnekleme iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilerken, gelişmekte olan ülkelerde negatif yönde etkilemektedir. Diğer yandan, kontrol değişkenlerinin yer aldığı ikinci model sonuçlarına göre ise; gelişmiş ülke ve tüm ülke örnekleminde ekonomik performansı olumlu yönde etkilerken gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerdeki etkisinin güçlü olmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular, analiz edilen ülke grubuna göre değişmekle birlikte kurumsal yapının iktisadi değişkenler yanında ülkelerin iktisadi performanslarını etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu sonuç, ülkelerin büyümesinde uygun politikaların belirlenmesi gibi bir sorunsalı açıklamak adına önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Şöyle ki, bu sonuçtan yola çıkarak ülkelerin daha sağlam bir kurumsal yapıya sahip olmaları neticesinde daha yüksek bir ekonomik performansa erişebileceklerini söylemek mümkündür.

Bununla birlikte kurumsal yapının gelişmesi yüzyıllar sürececek bir olgudur. Öte yandan devletin kurumsal yapıyı daha sağlam bir hale getirecek bir yasal çerçeve oluşturması bu yönde atılacak adımların ilk ayağını oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Örneğin devletin, çalışmada kurumsal yapıyı temsil etmek üzere referans alınan ekonomik özgürlük ve politik özgürlüklerin önündeki kısıtları ortadan kaldıracak kararlar alması ve söz konusu özgürlüklerin gelişmesini teşvik edecek politikalar uygulaması bu süreci başlatabilecek bir adımdır. Daha sonraki aşamada ekonomik aktörler de belirlenen yasal çerçeveye uyum sağlayacak ve bu durum söz konusu uygulamaların kurumsallaşmasını beraberinde getirecektir.

Bu sürece destek verecek uygulamalardan biri de bir toplumda ekonomik ve politik özgürlüklerin önemini ortaya koyan eēitim alt yapısının hayata geçirilmesidir. Böyle bir eēitim sistemi bireylerde gerekli bilincin oluēmasında önemli bir etken olacaktır. Bu anlamda eēitim yoluyla bu bilincin bireyler arasında yaygınlaēması ekonomik ve politik özgürlüklerin kurumsallaēmasını hızlandırabilecek bir süreç olarak dēnlebilir.

Bu alıēmada kurumsal yapıyı ölçmek için ekonomik ve politik özgürlükler deēiēkenleri birlikte kullanılmıētır. Ancak literatürde kurumsal yapıyı ölçmede kullanılan baēka deēiēkenler de mevcuttur. Bundan sonra yapılacak alıēmalarda; yolsuzluk, mülkiyet hakları, hukuk sistemi, etnik eēitlilik, normatif ve biliēsel yapı gibi kurumsal yapıyı temsil eden deēiēkenlerin de dikkate alınması bu alana iliēkin literatürü zenginleētirecektir.

Kaynaklar

Abrams, Burton A. ve Lewis, Kenneth A. (1993), "Cultural and Institutional Determinants of Economic Growth: A Cross-Section Analysis", Kluwer Academic Publishers, Public Choice 83, 273-289.

Acemoğlu, Daron (2009), Introduction to Modern Economic Growth, New Jersey: Princeton University Press.

Acemoğlu, Daron ve diğerleri (2003), "Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms Volatility, Crises and Growth", Journal of Monetary Economics, 50, 49-123.

Acemoğlu, Daron ve Robinson, James (2012), Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty, New York: Crown Publishers.

Akçay, Selçuk (2002), "Corruption and Economic Growth: Across-National Study" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57(1), 1-13.

Aron, Janine (2000), "Growth and Institutions: A Review of The Evidence", The World Bank Research Observer, 15(1), 99-135.

Asteriou, Dimitrios ve Price, Simon (2000), "Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence", Scottish Journal of Political Economy, 48(4), 383-399.

Barro, Robert J. (1991), "Economic Growth in a Cross Section of Countries", Quarterly Journal of Economics, 106 (2), 407-444.

Barro, Robert J. (1994), "Democracy and Growth", NBER Working Paper, 4909, http://www.nber.org/papers/w4909.pdf?new_window=1, (Erişim: 05.06.2011).

Beugelsdijk, Sjoerd ve Schaik, Ton Van (2003), "Social Capital and Regional Economic Growth", Center For Economic Research, Discussion Paper, 102.

Boulila, Ghazi ve diğerleri (2008), "Social Capital and Economic Growth: Empirical Investigations on the Transmission Channels", International Economic Journal, 22(3), 399-417.

Darby, Julia ve diğerleri (2000), "Political Uncertainty, Public Expenditure and Growth", Cesifo Working Paper Series, Working Paper No. 310.

Dawson, John W. (1998), "Institutions, Investment, and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence", Economic Inquiry, XXXVI, 603-619.

Dawson, John W. (2003), "Causality in the Freedom-Growth Relationship" European Journal of Political Economy, 19, 479-495.

Dawson, John W. (2010), "Macroeconomic Volatility and Economic Freedom—A Preliminary Analysis", Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report, 175-185.

De Haan, Jakob ve Siermann, Clemens L.J. (1995), "New Evidence on the Relationship between Democracy and Economic Growth", *Public Choice* 86, 175-198.

De Haan, Jakob ve Siermann, Clemens L.J. (1998), "Further Evidence on the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth", *Public Choice* 95, 363-380.

Devereux, Michael B. ve Wen, Jean-François (1998), "Political Instability, Capital Taxation and Growth" *European Economic Review* 42, 1635-1651.

Doğan, Adem (2005), "Demokrasi ve Ekonomik Gelişme", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25, 1-17.

Dünya Bankası (2011), WDI Veri Tabanı

Dünya Bankası (2012), <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>, (Erişim: 05.01.2012).

Easterly, William (2005), "National policies and economic growth: A Reappraisal", P. Aghion ve S. Durlauf (Ed.), içinde *Handbook of Economic Growth*, 1A, Elsevier, B.V.

Easterly, William ve diğerleri (2006), "Social Cohesion, Institutions, and Growth", *Economics & Politics*, 18(2), 103-120.

Gwartney, James ve diğerleri (2009), "Economic Freedom of the World" 2009 Annual Report.

Gwartney, James ve diğerleri (2010), "Economic Freedom of the World", 2010 Annual Report.

Hall, Robert E. ve Jones, Charles I. (1999), "Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?" *The Quarterly Journal of Economics*, 114 (1), 83-116.

Hanke, Steve H. ve Walters, Stephen J. K. (1997) "Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey", *Cato Journals*, 17(2), 117-146.

Kasper, Wolfgang (2007), *Ekonomik Özgürlük ve Gelişme, Mülkiyet Hakları, Rekabet ve Refah Üzerine Bir İnceleme*, (Çev. Bahadır Akın), Ankara: Liberte Yayınları.

Knack, Stephen ve Keefer, Philip (1997), "Does Social Capital Have an Economic Pay off? A Cross-Country Investigation", *The Quarterly Journal of Economics*, 112 (4), 1251-1288.

La Porta, Rafael ve diğerleri (1998), "The Quality of Government", *The Journal of Law, Economics, and Organizations*, 15 (1), 222-279.

Leblang, David A. (1996), "Property Rights, Democracy and Economic Growth", *Political Research Quarterly*, 49 (1), 1-27.

- Leschke, Martin (2000), "Constitutional Choice and Prosperity: A Factor Analysis", *Constitutional Political Economy*, 11, 265-279.
- Mauro, Paolo (1995), "Corruption and Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, 110, 681-713.
- Mccleary, Rachel M. ve Barro, Robert J. (2003), "Religion and Economic Growth", *American Sociological Review*, 65(5), 1-53.
- Rodrik, Dani (2009), *Tek Ekonomi Çok Reçete: Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme*, (Çev. Neşenur Domaniç), Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Scully, W. Gerald (2002), "Economic Freedom, Government Policy and the Trade-Off between Equity and Economic Growth", *Public Choice* 113, 77-96.
- Siddiqui, Danish Ahmed ve Ahmed, Qazi Masood (2010), "Institutions and Economic Growth: A Cross Country Evidence", *MPRA Paper No. 19747*.
- Sturm, Jan-Egbert ve De Haan, Jakob (2001), "How Robust is the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth?", *Applied Economics*, 33, 839- 844.
- Svensson, Jakob (1998), "Investment, Property Rights and Political Instability: Theory and Evidence", *European Economic Review* 42, 1317-1341.
- Tanzi, Vito ve Davodi, Hamid (1997), "Corruption, Public Investment and Growth" *IMF Working Paper*.
- Tavares, J. ve R. Wacziarg (2001), "How Democracy Affects Growth", *European Economic Review*, 45, 1341-1378.
- Ulubaşoğlu, Mehmet A. ve Doucouliagos, Chris (2004), "Institutions and Economic Growth: A Systems Approach", *Econometric Society 2004, Australasian Meetings Paper No. 63*.
- Vanssay, Zane A. ve Spindler, Xavier De (1994), "Freedom and Growth: Do Constitutions Matter?", *Independent Institute Working Paper Number 24*.
- Whiteley, Paul F. (2000), "Economic Growth and Social Capital", *Political Studies*, 48, 443-466.

Ek 1: Kurumların İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Çalışmalar

Çalışmanın Yazarı	Kapsadığı Dönem	Ele Alınan Ülkeler	Kullanılan Kurumsal Ölçüm	Çalışmanın Sonucu
Abrams ve Lewis (1993)	1968-1987	90 ülke	Kişisel ve ekonomik özgürlükler; demokrasi	Büyüme üzerinde pozitif etki
Acemoğlu ve diğerleri (2003)	1970-1997		Kurumsal kalite	Büyüme üzerinde pozitif etki
Akçay (2002)	1960-1995	54 ülke	Yolsuzluk	Yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasında negatif ilişki
Asteriou ve Price, (2000)	1961-1997	İngiltere	Siyasi istikrarsızlık (terör, darbe, seçim vs.)	Büyüme üzerinde negatif etki
Barro (1991)	1960-1985	98 ülke	Siyasi istikrarsızlık (ihtilaller, darbeler ve siyasi suikastlar)	Yatırımlar üzerinde negatif etki (mülkiyet hakları kanalıyla)
Barro (1994)	1960-1990	100 ülke	Demokrasi	Demokrasinin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi belirsiz
Beugelsdijk ve Schaik (2003)	1950-1998	54 Avrupa bölgesi	Sosyal sermaye (güven düzeyi, grup üyeliği)	Güven düzeyi ve iktisadi büyüme ilişkili değil, grup üyeliği ile iktisadi büyüme pozitif ilişkili
Boulila ve diğerleri (2008)	1980-2000	Bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler	Sosyal sermaye (güven düzeyi)	İktisadi büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı etki
Darby ve diğerleri (2000)	1960-1995	OECD ülkeleri	Siyasi belirsizlik	Kamu yatırımı ve verimlilik artışı üzerinde negatif etki
Dawson (2003)	1970-2000	Verisi olan tüm ülkeler	Ekonomik özgürlük	İktisadi büyüme üzerinde pozitif etki
Devereux ve Wen (1998)	1960-1985	52 ülke	Siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerine negatif etki
De Haan ve Siermann (1995)	1973-1988 1961-1992	96 ülke	Demokrasi	Büyüme ile arasında güçlü bir ilişki yok
De Haan ve Siermann (1998)	1980-1992	114 – 78 (iki ülke grubu)	Ekonomik özgürlük	Ekonomik özgürlüğün bazı göstergeleri için büyüme üzerinde pozitif etki, bazı göstergeleri için negatif etki
Easterly ve diğerleri (2006)	1900-1996	82 ülke	Sosyal bütünlük düzeyi	İktisadi büyüme üzerinde pozitif etki
Hall ve Jones (1999)	1960-1970	127 ülke	Sosyal altyapı	Gelir düzeyi üzerinde pozitif etki
Knack ve Keefer (1997)	1980-1992	29 ülke	Sosyal sermaye (güven düzeyi ve sivil normlar)	Ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki
La Porta ve diğerleri (1998b)	1990'lı yıllar	152 ülke	Dini farklılıklar	Kalkınma üzerinde negatif etki (hükümetin etkinliği yoluyla)
Leblang (1996)	1960-1990	70 ülke	Mülkiyet hakları, demokrasi	Büyüme üzerinde pozitif etki

Ek 2: Ampirik Analizde Kullanılan Ülkeler

Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Az Gelişmiş Ülkeler
ABD	Arjantin	Bangladeş
Almanya	Arnavutluk	Benin
Avustralya	Azerbaycan	Burundi
Avusturya	Belize	Orta Afrika
Bahreyn	Bolivya	Çad
Barbados	Botswana	Demokratik Congo
Belçika	Brezilya	Etiyopya
Danimarka	Bulgaristan	Gine Bisau
Estonya	Cezayir	Haiti
Finlandiya	Çin	Kenya
Fransa	Ekvador	Kirgizistan
Hollanda	El Salvador	Madagaskar
İrlanda	Endonezya	Malavi
İsrail	Ermenistan	Mali
İtalya	Fas	Mozambik
İngiltere	Fiji	Nepal
İspanya	Filipinler	Nijer
İsveç	Gabon	Raunda
İsviçre	Gana	Sierra Leone
İzlanda	Guatemala	Tanzanya
Japonya	Guyana	Togo
Kanada	Güney Afrika	Uganda
Kuveyt	Gürcistan	Zimbabve
Lüksemburg	Hindistan	
Macaristan	Honduras	
Malta	Kamerun	
Norveç	Kazakistan	
Polonya	Kolombiya	
Singapur	Kosta Rika	
Slovenya	Lesoto	
Umman	Letonya	
Yeni Zelanda	Litvanya	
Yunanistan	Malezya	
	Mauritius	
	Meksika	
	Moğolistan	
	Moldova	
	Moritanya	
	Namibya	
	Nikaragua	
	Panama	
	Paraguay	
	Romanya	
	Senegal	
	Sri Lanka	
	Şili	
	Tayland	
	Tunus	
	Türkiye	
	Ukrayna	
	Uruguay	
	Ürdün	
	Vietnam	
	Zambiya	